

ГРУПОВА ФОРМА РОБОТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНИХ ВЗАЄМИН ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ

Галина П'ятакова

*Львівській національній університет імені Івана Франка
вул. Дорошенка, 41, 79000 Львів, Україна*

Розглянуто особливості формування особистісно зорієнтованих взаємин між викладачем і студентами на заняттях у вищій школі за допомогою групової форми навчання, методу “снігової кулі”.

Ключові слова: особистісно зорієнтовані взаємини, спілкування, групова взаємодія, “снігова куля”.

Проблема формування особистісно зорієнтованих взаємин між педагогами і тими, кого вони навчають, виховують, не нова. Її витoki пов'язані з філософією доби Відродження, з гуманістичним підходом до людини як творця свого життя. Новий сучасний підхід до особистісного навчання подано у працях закордонних психологів (К. Роджерса, А. Маслоу, В. Франкля), які вважали, що повноцінне виховання можливе лише в тому випадку, коли школа зуміє відкрити у кожній дитині унікальність, власні можливості, допоможе здійснити особистісно значуще і суспільно прийняте самовизначення, самореалізуватися і самоутвердитися.

Сучасні дослідники М. Холодна, Е. Гельфман відзначають прагнення кожного учня розкрити свій особистий потенціал, що дала природа, а також обов'язок учителя створити для цього сприятливі умови, не ігноруючи особистісний досвід учнів [4]. Потрібно враховувати суб'єктивний досвід учня, “перед-знання”, які сформовані культурою, що оточує учнів, підкреслює І. Якиманська [5]. Оскільки кожен учень має свої способи засвоєння нових знань, то вчителеві необхідно, як зазначає С. Максименко, виявити ці способи, застосовуючи різноманітний дидактичний матеріал. Це дасть змогу учневі самому обирати особистісно значущі для нього способи навчання [3]. У центрі уваги повинна бути індивідуальність дитини, вважає І. Каплунович. З огляду на це в педагогічній діяльності необхідно будувати і реалізовувати такі стосунки, які б допомагали сприймати дитину такою, якою вона є [2].

Отже, формування особистісно зорієнтованих взаємин передбачає послідовне ставлення сучасного педагога до вихованця як до особистості, самосвідомого і самовідповідального суб'єкта власного розвитку. Це

головний чинник у діяльності педагога вищої школи, який визначає його позицію у взаємодії з кожним студентом.

Особистісно зорієнтоване навчання охоплює організацію взаємодії на засадах глибокої поваги до особистості вихованця, врахування особливостей індивідуального розвитку, ставлення до нього як до свідомого відповідального суб'єкта навчально-виховного процесу. Отже, формуванню особистісно зорієнтованого навчання сприяє таке спілкування між викладачем і студентами, яке створює атмосферу довіри, відкритості, ширості, доброзичливості.

Спілкування можна визначити як процес контактів, обміну та взаємодії між людьми; як чинник у формуванні соціальної взаємодії. Його потрібно розглядати і як професійну діяльність, адже спілкування є сутністю роботи педагога. Цілі та завдання, які стоять перед освітянами сьогодні, вимагають не лише впровадження нових педагогічних технологій, методів, прийомів, засобів навчання, але й таких форм навчання, які б сприяли розвитку нових взаємин між викладачем і студентом, нових суб'єкт-суб'єктних стосунків. З огляду на це викладач педагогіки повинен на своїх лекційних і практично-семінарських заняттях застосовувати інтерактивні методи викладання з метою навчити своїх студентів, майбутніх учителів, сучасних технологій викладання.

Вважаємо, що саме групова форма роботи на заняттях у вищій школі допомагає створити комфортні умови для взаємодії викладачів і студентів, для взаємонавчання, для співпраці. Групову навчальну діяльність потрібно розглядати як форму організації навчання у малих групах студентів (від чотирьох до шести осіб), об'єднаних загальною навчальною метою. Співпрацюючи зі студентами, викладач керує роботою кожного студента опосередковано, через завдання, які він пропонує групі. Стосунки між викладачем та студентами набувають ознак співпраці, тому що педагог у разі потреби безпосередньо втручається у роботу груп, коли вони звертаються до нього за допомогою. Це їхня спільна діяльність. У студентів, які працюють за такою методикою, підвищується відповідальність за участь у навчальному процесі, активізується мотивація досягнення успіху, з'являється можливість вільно висловлювати і боронити свій погляд [1].

Групова форма взаємодії на заняттях сприяє досягненню виховної функції навчання, оскільки допомагає формуванню колективізму, моральних і гуманних рис особистості. Цьому сприяють і особливості організації групової форми роботи, і розподіл функцій та обов'язків між учасниками діяльності, обмін думками, взаємоконтроль і взаємооцінка у процесі навчання. Отже, як і кожна форма навчальної діяльності, групова має свої правила, яких повинен дотримуватись і викладач, і студенти.

Виділимо найважливіші правила роботи в малих групах:

- потрібно швидко розподілити ролі у групах, з'ясовуючи, хто буде *головуючим, секретарем, посередником, доповідачем*;
- починати висловлюватися потрібно спочатку за бажанням, а потім по черзі;
- дотримуватися правил активного слухання, не перебивати один одного;
- необхідно обговорювати ідею, а не особу студента, який висловився;
- утримуватися від оцінок та образ учасників групової взаємодії;
- намагатися дійти згоди або підготуватися до захисту різних думок, які мають право на існування.

Оскільки групова взаємодія формує у студента позитивну мотивацію до навчання, активізує його до прийняття рішень, до розв'язання складної проблеми, яка є метою заняття, викладач повинен навчити студентів виконувати різні ролі.

Головуючий (сьогодні його можна назвати спікером):

- зачитує завдання;
- організовує порядок виконання;
- пропонує висловлюватися по черзі;
- заохочує групу до роботи;
- підводить підсумки роботи;
- за згодою групи визначає доповідача.

Секретар:

- стисло і розбірливо веде записи результатів роботи групи;
- допомагає підводити підсумки роботи;
- висловлює думку групи щодо оцінювання кожного учасника;
- допомагає доповідачеві.

Посередник (фасілітатор):

- стежить за часом;
- заохочує групу до роботи;
- допомагає головуючому обрати доповідача.

Доповідач:

- чітко висловлює думку, до якої дійшла група;
- узагальнює зібраний матеріал;
- оголошує результат роботи групи.

Безумовно, всі студенти групи, які висловлюють ідеї щодо розв'язання завдання, виконують ролі *аккумуляторів ідей*, вибираючи найактивнішого – лідера. Найчастіше *лідер* і виконує роль доповідача.

Застосовуючи групову взаємодію на практично-семінарських заняттях з курсу “Основи педагогічної майстерності”, “Педагогіка вищої школи”,

викладач ставить перед собою мету: навчати студентів організувати взаємодію зі своїми майбутніми учнями. Тому починати потрібно з методів розгортання дискусії, “мозкової атаки”, тренінгових вправ, які допоможуть створити атмосферу довіри, співпраці і власне допоможуть правильно сформулювати групи.

Вважаємо, що корисним для студентів буде і застосування на занятті “снігової кулі”. Ця форма взаємодії допомагає організації особистісно зорієнтованого навчання і вважається складною за своєю методикою. Проте саме “снігову кулю” можна застосовувати на етапі навчання для систематизації та узагальнення знань студентів, оскільки її модель дає можливість обговорити проблему, що відповідає темі заняття, спочатку індивідуально, потім у парі, з поступовим збільшенням кількості учасників, і врешті-решт цілою групою за опосередкованого керівництва викладача. Дискусію можна розгорнути і на практично-семінарському занятті, мета якого підвести підсумки з конкретної складної теми, що потребує узагальнення знань та закріплення вмій і навичок.

Механізм дії “снігової кулі”.

1. Викладач порушує проблему. Контролює час, відведений на роботу.
2. Порушену проблему, або проблемне питання, записують на дошці, папері.
3. Викладач розподіляє студентів по парах і дає їм змогу обговорити проблему, записати думки на папері.
4. Пари об'єднуються по дві, утворивши групи з чотирьох учасників, постійно обговорюють проблемне питання, обмінюються думками та записують відповіді.
5. Групи ще раз збільшуються, об'єднавшись по дві. Отже, вісім учасників працюють разом, продовжуючи дискусію з окресленого питання. (Цей крок може бути останнім, якщо працюють 16 студентів, або він повторюватиметься доти, поки всі учасники не об'єднаються у дві великі групи). Кожна група вибирає лідера для висловлення спільних ідей щодо розв'язання проблеми дискусії.
6. Об'єднання всіх учасників дискусії у велике коло і дає змогу обговорити порушену проблему, узагальнивши знання і закріпивши набуті навички у процесі обговорення.

Правила поведінки учасників за формою взаємодії “снігова куля” повинні відповідати загальноприйнятим правилам до групової взаємодії. Треба намагатися зібрати якомога більше ідей щодо вирішення проблеми, уважно вислуховувати кожного учасника; подавати скільки завгодно ідей (або одну-дві за вимогою вчителя), розвивати їх.

Заняття закінчується оцінюванням активних учасників дискусії та подякою всім за активну взаємодію.

Безумовно, проблема взаємодії у вищій школі (новий підхід у спілкуванні викладача і студента) є досить складною. Проте саме викладачам потрібно зробити перший крок до зміни стилю спілкування в аудиторіях під час занять. Повага до студентів, урахування їхніх індивідуальних особливостей докорінно змінить ставлення до предмета тих, кого ми навчаємо, активізує їх, отже, поліпшиться не лише атмосфера під час навчання, але й результат, на який очікує кожний викладач, котрий працює творчо.

1. *Грабовська С.* Інтерактивне навчання в ВУЗі: проблеми і перспективи // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. пед. 2001. Вип. 15. Ч. 2. С. 170–176.
2. *Каплунович И. Я.* Гуманизация обучения математике: некоторые подходы // Педагогика. 1999. № 1. С. 27–38.
3. *Максименко С. Д.* Індивідуальні особливості мислення дитини. К., 1977.
4. *Холодная М. А., Гельфман Э. Г.* Интеллектуальное воспитание личности // Педагогика. 1998. № 1. С. 36–49.
5. *Якиманская И. С.* Разработка технологии личностно-ориентированного обучения // Вопросы психологии. 1995. № 2. С. 40–52.

WORK IN GROUPS AS A TOOL OF DEVELOPING PERSONALITY-CENTERED FACULTY AND STUDENTS' RELATIONSHIPS

Halyna Pyatakova

*Ivan Franko National University of L'viv
Doroshenko Str., 41, UA-79000 Lviv, Ukraine*

The paper considers the peculiarities of developing personality-centered relationships between instructors and students at higher educational institutions. For this the students' work in groups, the "snow ball" method in particular, is appropriate.

Key words: personality-centered relationships, communication, group interaction, method "snow ball".

Стаття надійшла до редколегії 18.03.2004
Прийнята до друку 25.11.2004